

ПОБУДОВА ВСТУПНОГО (ПІДГОТОВЧОГО) КУРСУ В НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДОРΟΣЛИХ, ЯКІ ВИВЧАЮТЬ ЇЇ ПОЗА МЕЖАМИ МОВНИХ ПРОГРАМ У ВНЗ

*О.Б. Тарнопольський, докт. пед. наук,
М.М. Гайдар (Дніпропетровськ)*

Стаття розглядає багаторічний досвід побудови та використання вступного (підготовчого) курсу навчання англійської мови дорослих, які або тільки починають вивчати цю мову (beginners), або вивчали її давно, не оволоділи нею тоді і з того часу втратили навіть ті мінімальні навички та вміння, які у них були сформовані (false beginners). Курс призначений для початкового етапу навчання англійської мови усіх бажаючих вивчати її поза межами стандартних програм викладання іноземних мов у вишах – наприклад, на різних видах комерційних мовних курсів. Розроблений вступний (підготовчий) курс зорієнтований в першу чергу на розвиток навичок англійської мови і на засвоєння тими, хто навчається, певного набору базових комунікативних формул, кліше та виразів. Він структурований на основі комунікативно-аналітичного підходу, при цьому комунікативність реалізується через використання лексичного підходу М. Льюїса. Курс, який включає 16 двогодинних занять, передують початковому курсу усного повсякденного спілкування англійською мовою.

Ключові слова: вступний (підготовчий) курс, навчання дорослих англійської мови поза межами вишівських мовних програм, навчання вимови, комунікативно-аналітичний підхід.

Тарнопольський О.Б., Гайдар М.М. Построение вводного (подготовительного) курса в обучении английскому языку взрослых, изучающих его вне вузовских языковых программ. В статье рассматривается многолетний опыт построения и использования вводного (подготовительного) курса в обучении английскому языку взрослых, которые или только начали изучать этот язык (beginners), или изучали его давно, не овладели им тогда и с этого времени утратили даже те минимальные навыки и умения, которые у них были сформированы (false beginners). Курс предназначен для начального этапа обучения английскому языку всех желающих изучать его вне вузовских языковых программ – например, на разных видах коммерческих языковых курсов. Разработанный вводный (подготовительный) курс сориентирован в первую очередь на развитие англоязычных произносительных навыков и на усвоение обучаемыми определенного набора базовых коммуникативных формул, клише и выражений. Он структурирован на основе коммуникативно-аналитического подхода, при этом коммуникативность реализуется через использование лексического подхода М. Льюиса. Курс, включающий 16 двухчасовых занятий, предшествует начальному курсу устного повседневного общения на английском языке.

Ключевые слова: вводный (подготовительный) курс, обучение взрослых английскому языку вне вузовских языковых программ, обучение произношению, коммуникативно-аналитический подход.

Tarnopolsky O.B., Gaidar M.M. Designing an introductory (preparatory) course when teaching English to adults who learn it outside university language programs. The article discusses a many-year-long experience of designing and using an introductory (preparatory) course when teaching English to adults who are either beginners or false beginners in learning that language. The course is created for the earliest stage of learning English by all those who desire to acquire it outside university language programs – for instance, in different kinds of commercial language courses. The developed introductory (preparatory) course is primarily oriented towards

teaching English pronunciation skills and towards learners' acquisition of a set of basic communicative formulas and clichés. It is structured on the basis of communicative-analytical approach where communicativeness is implemented by way of following Michael Lewis's lexical approach. The course of 16 two-

У зв'язку з євроінтеграційними тенденціями розвитку України вивчення у нашій країні англійської мови як мови міжнародного спілкування набуває все більшої популярності серед усіх верств населення, охоплюючи людей самого різного віку та соціальної приналежності. При цьому дуже багато дорослих людей (від молоді до осіб похилого віку) опановують англійську мову за межами вишівських та інших державних освітніх мовних програм – наприклад, на різних комерційних мовних курсах, у мовних центрах та школах. Причини такої популярності в Україні комерційних мовних курсів, центрів і шкіл були розглянуті у статті, опублікованій ще наприкінці минулого століття [8], але з того часу ця популярність не тільки не зменшилася, а, мабуть, ще й зросла. З іншого боку, в країні майже відсутні спроби дослідити оптимальні методичні засади навчання англійської мови дорослих за такою, позавишівською, формою. Тому, в зв'язку з популярністю та поширеністю цієї форми, усі розвідки в цьому напрямі слід вважати високо актуальними, що обумовлює і актуальність нашої статті.

Її мета пов'язана з тим, що у навчанні дорослих іноземної мови найбільші труднощі необхідно подолати на початковому етапі, який передусе запуску мовленнєвого механізму. Тому метою статті є розгляд оптимальної побудови короткого вступного (підготовчого) курсу, який закладає первинні основи для вивчення мови на нульовому рівні володіння нею. Завданнями статті є аналіз того, як на самому початку навчання забезпечити оволодіння тими, хто навчаються, нормативною англомовною вимовою, мінімальними граматичними та лексичними навичками, а також деякими комунікативними вміннями усного спілкування, що створюють первинні підвалини для подальшого розвитку найскладніших усномовленнєвих умінь. Той вступ-

hour classes precedes the beginner's course of everyday oral communication in English.

Key words: introductory (preparatory) course, teaching English to adults who learn it outside university language programs, teaching pronunciation, communicative-analytical approach.

ний (підготовчий) курс, який у цьому плані обговорюється далі, базується на більш ніж двадцятирічному досвіді викладання такого курсу в Центрі іноземних мов, який працює під егідою Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. В названому Центрі впроваджені різноманітні програми навчання усіх бажаючих дорослих англійської мови поза межами курсів цієї мови, які викладаються студентам названого університету.

Розроблений вступний (підготовчий) курс був розрахований на 16 двохгодинних занять при умові проведення занять двічі на тиждень (вісім тижнів на весь курс). Його цілями було:

1. Формування базових навичок англомовної вимови у тих, хто навчаються (слухачів), які або тільки починають вивчати англійську мову (beginners), або вивчали її давно, не оволоділи нею тоді і з того часу втратили навіть ті мінімальні навички та вміння, які в них були сформовані (false beginners). Передбачається закладення міцної основи таких навичок, яка б змогла мимовільно удосконалюватися, розширюватися та закріплюватися у подальшому навчанні усномовленнєвої англомовної комунікації в самому процесі такої комунікації без спеціального фокусування уваги слухачів на фонетичних явищах.
2. Оволодіння цими слухачами мінімальними базовими граматичними навичками, такими як оперування в усному мовленні дієсловом "to be", наказовим способом, Present Simple Tense, артиклями, множиною іменників та деякими іншими.
3. Накопичення слухачами мінімального базового словникового запасу приблизно в 100-120 лексичних одиниць, який міг би забезпечити спілкування по деяким елементарним темам і в деяких елементарних комунікативних ситуаціях,

таких як привітання знайомої людини і прощання з нею, висловлювання подяки, вибачень, знайомство з людиною, розпитування для отримання основної інформації про людину (ім'я, прізвище, вік, сімейне положення, рід занять, місце постійного проживання тощо) і повідомлення основної аналогічної інформації про себе.

4. Засвоєння і відпрацювання слухачами до автоматизму мінімуму комунікативних формул та кліше, потрібних для спілкування у названих вище комунікативних ситуаціях (таких кліше, як: *"How are you?"*, *"Where are you from?"* і т.п.).

Однією з найважливіших цілей, не менш значущою ніж попередні чотири, була психологічна підготовка слухачів до переходу, починаючи з наступного початкового курсу усної повсякденної англійської комунікації, до суто комунікативного навчання англійської мови у такому спілкуванні і саме через таке спілкування. Необхідність цієї підготовки пов'язана з добре відомим явищем. Хоча дорослі йдуть на мовні курси виключно заради того, щоб навчитися спілкуватися іноземною мовою, у багатьох з них (найчастіше внаслідок тих методів навчання, до яких вони звикли, вивчаючи мови в середніх школах та вишах) існує впевненість, що головний і єдиний шлях опанування мови полягає у численних поясненнях викладачем її системи та виконанні під його жорстким контролем великої кількості суто формальних мовних вправ для тренування – у першу чергу, для тренування граматичних явищ [4].

Таке ставлення до вивчення чужої мови, як показав досвід, дуже характерно і для українських або російськомовних дорослих слухачів позаєвропейських курсів в Україні. Д.Нунан (*D. Nunan*) [7] рекомендує брати це до уваги, а щоб перебороти таке ставлення, вважає за можливе починати навчання з традиційних форм навчальної діяльності, поступово просуваючи тих, кого навчають, до комунікативних форм. У аналізованих умовах короткий підготовчий аналітичний курс, присвячений в основному формуванню навичок англійської вимови, найбільше підходить

для цих цілей. Україномовні або російськомовні слухачі завжди вважають англійську вимову дуже важкою і, як показав практичний досвід і опитування, майже одноголосно упевнені в тому, що вимовні моделі повинні бути старанно пояснені і затреновані. У короткому аналітичному фонетичному курсі більшість проблем вимови можуть бути усунені, що заощадить багато часу і зусиль на більш просунутих стадіях. Що ще важливіше, за час проходження такого вступного курсу викладач зможе переконати слухачів у важливості якнайшвидшого переходу до більш комунікативних видів навчальної діяльності. Саме виходячи з цього був побудований наш вступний (підготовчий) курс, в основному націлений на формування вимовних навичок слухачів і на розвиток у них позитивного ставлення до суто комунікативних видів навчальної діяльності, починаючи з наступних курсів.

Для досягнення цих цілей курс був розроблений, спираючись на так званий комунікативно-аналітичний підхід [9; 10]. Сутність його полягає в тому, що всі фонетичні та граматичні мовні явища спочатку розглядаються аналітично з детальними поясненнями викладача стосовно того, як потрібно вимовляти той чи інший звук, що означає і як функціонує у мовленні та чи інша граматична структура тощо. Потім відповідні фонетичні та граматичні форми ретельно відпрацьовуються у досить традиційних формальних мовних вправах, подібних до таких:

Прослухайте та повторюйте за диктором. Потім прочитайте ці слова вголос самотійно:

I, i

- hi, nice, dice, lie, die, fine, decline, ice, idea, iron, wine, like, mine, spine
- ink, pink, drink, martini, is, link, crisps, mineral, inner
- mind, climb, blind, mild, wild, behind

Заповніть пропуски потрібною формою дієслова "to be":

It ___ a room. I ___ a doctor. These spoons ___ long and those forks ___ short і т.д.

Аналітична складова підходу забезпечує: 1) можливість зосередити увагу слухачів на сутності мовних явищ, які вивчаються, та повністю

усвідомити цю сутність на основі аналізу, що дуже важливо для дорослих [3]; 2) можливість ретельно і, мабуть, оптимальним чином відпрацювати мовні явища в наявному контексті, тобто, коли ті, хто навчаються, знаходяться на самому низькому рівні володіння мовою і не мають ніяких «природних» контактів з її носіями [6]; 3) можливість для слухачів виконувати такі навчальні дії, які, у переважній більшості випадків, є цілком звичними для них з попереднього досвіду вивчення іноземної мови, тобто не викликають психологічної напруги у зв'язку з інтенсивним впровадженням суто комунікативних методів навчання.

З іншого боку, комунікативна складова підходу, як і аналітична, також починає впроваджуватися з першого ж заняття у курсі. Щоб привчити до комунікативних видів навчальної діяльності тих, хто навчаються, частка таких видів зростає на кожному наступному занятті. Спочатку використовуються суто ігрові форми навчальних завдань, які певною мірою наближують до комунікації, хоча й є в основному граматично або фонетично спрямованими, наприклад:

«Хто більше?» Гра на перевірку Вашої зорової пам'яті. Викладач буде писати на дошці (по черзі) літери та літеросполучення, які передають звуки, з якими Ви сьогодні працювали. Побачивши літеру або літеросполучення, спробуйте згадати якомога більше слів з нею або з ним – з тих, що використовувалися у фонетичних вправах сьогодні. Запишіть ці слова. Переможцем гри стане той, хто згадає та напише більше всього слів на всі літери та літеросполучення, які Вам будуть надані.

Викладач буде виконувати різні дії. Виконав дію, він покаже на одного з слухачів. Завдання слухача, на якого було вказано, віддати розпорядження або попросити англійською мовою виконати цю дію когось іншого зі слухачів. Наприклад, якщо викладач взяв і поклав книгу на стіл, необхідно віддати розпорядження: "Take the book and put it on the table, please!" (така вправа є втіленням методу повної фізичної реакції Дж. Дж. Ешера [2]; цей метод вважається

таким, що дає можливість реалізувати комунікативний підхід на самих ранніх етапах навчання іноземної мови).

Але в найбільшій мірі впровадження комунікативного підходу реалізується у навчанні лексики. Накопичення тими, хто навчаються, словарного запасу здебільшого відбувається через засвоєння ними комунікативних формул, цілих клішованих висловлювань, які дають змогу брати участь в елементарній комунікації в дуже обмеженому переліку комунікативних ситуацій. В цьому випадку використовується лексичний підхід М. Льюїса [5], реалізацію якого можна продемонструвати на прикладі таких вправ, які виконуються на самому першому занятті у курсі:

Прослухайте діалог, слідкуючи за текстом та повторюючи репліки за мовцями. Потім прочитайте діалог у парах за ролями.

- Hello!
- Hi!
- I'm Sandra. What's your name?
- I'm Tony.
- Nice to meet you, Tony.
- Nice to meet you, too.

Потренуйтеся у «ланцюжці». Хто розриває ланцюжок вибуває з гри.

- Hello!
- Hi!
- What's your name?
- I'm ...
- What's your name?
- I'm ...
- Nice to meet you.
- Nice to meet you, too.

А тепер, користуючись фразами з діалогу, познайомтеся зі слухачами в групі. Кожен з Вас повинен поспілкуватися з кожним іншим слухачем.

Вправи, подібні до вищенаведених, які виконуються на кожному з шістнадцяти занять у курсі, швидко і досить суттєво розширюють можливості слухачів в усному англійському мовленнєвому спілкуванні і якщо ще не виводять їх на рівень А1 (за Загальноєвропейськими Рекомендаціями ...

[1]) наприкінці короткого вступного (підготовчого) курсу, але, принаймні, серйозно наближують їх до цього рівня. Але такі вправи виконують ще одне підпорядковане завдання. Вони наочно демонструють слухачам, наскільки швидко і ефективно втілені у них комунікативні види навчальної діяльності розширюють та просувають можливості реально спілкуватися англійською мовою.

Саме завдяки такому ефекту цих вправ, коли на кожному наступному занятті кожен слухач реально відчуває розширення своїх комунікативних можливостей у порівнянні з попереднім заняттям («Сьогодні я можу сказати англійською мовою *суттєво більше ніж вчора!*»), викладач отримує можливість переконливо доводити більшу ефективність комунікативних видів навчальної діяльності у порівнянні з чисто формальними мовними вправами. Тим самим слухачі отримують психологічну підготовку до наступного (вже не вступного, а основного) початкового курсу усного повсякденного спілкування англійською мовою, в якому комунікативні види навчальної діяльності в дуже значній мірі превалюють над формальними (мовними).

Про високу практичну ефективність вступного (підготовчого) курсу, а також про те, що він дійсно забезпечує «психологічне настроювання» тих, хто навчаються, на подальше комунікативне навчання спілкування, а не формальне засвоєння системи мови, свідчить не тільки багаторічний практичний досвід використання цього курсу. Така результативність була переконливо доведена і спеціальними дослідженнями [9; 10].

Це дозволяє зробити загальний висновок про високий практичний потенціал розробленого вступного (підготовчого) курсу на самому ранньому (нульовому) етапі позавишівського навчання дорослих англійської мови, якщо таке навчання переслідує комунікативну мету ефективно сформувати у слухачів навички та вміння іншомовного спілкування з урахуванням усіх особливостей специфіч-

ного контингенту тих, хто навчаються. Перспективою подальшого дослідження та публікацій є теоретичне та практичне обґрунтування побудови наступного за вступним (підготовчим) початкового курсу усного повсякденного спілкування англійською мовою, що призначений для дорослих, які вивчають цю мову поза межами університетських мовних програм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. українського видання С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Asher J.J. Learning another language through action: The complete teacher's guidebook / J.J. Asher. – Los Gatos (CA) : Sky Oaks production, Inc., 1988. – 224 p.
3. Fotos S.S. Integrating grammar instruction and communicative language teaching through grammar consciousness-raising tasks / S.S. Fotos // TESOL Quarterly. – 1994. – 28. – P. 323–351.
4. Green J.M. Student attitudes toward communicative and non-communicative activities: Do enjoyment and effectiveness go together? / J.M. Green. – The Modern Language Journal. – 1993. – 77. – P. 1–10.
5. Lewis M. Implementing the Lexical Approach: Putting theory into practice / M. Lewis. – Thomson Heinle, 2002. – 223 p.
6. McDonough J. Materials and methods in ELT: A teacher's guide / J. McDonough, C. Shaw. – Oxford : Blackwell, 1993. – 318 p.
7. Nunan D. The learner centred curriculum: A study in the second language learning / D. Nunan. – Cambridge : Cambridge University Press, 1988. – 196 p.
8. Tarnopolsky O.B. EFL teaching in the Ukraine: State-regulated or commercial? / O.B. Tarnopolsky // TESOL Quarterly. – 1996. – v 30. – P. 616–622.
9. Tarnopolsky O.B. Intensive immersion ESP teaching in the Ukraine: Theoretical foundations and practical results / O.B. Tarnopolsky // Joaquim Arnau, Josep M. Artigal (Eds.). Immersion Programmes: A European Perspective. – Barcelona : Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1998. – P. 675–684.
10. Tarnopolsky O. Teaching English intensively in a non-English speaking country: Theory, practice, and results / O. Tarnopolsky. – ERIC Document Reproduction Service No. ED 428 579, 1999. – 167 p.